

Stanisław Żyga

SESJA NAUKOWA POŚWIĘCONA 40 ROCZNICY POWSTANIA ZWIĄZKU SPÓŁDZIELNI POLSKICH W NIEMCZECH

W dniach 14—15 X 1967 r. w związku z przypadającą 40 rocznicą powstania Związku Spółdzielni Polskich w Niemczech odbyła się w Opolu sesja naukowa poświęcona omówieniu znaczenia i roli spółdzielni polskich w Niemczech w walce o utrzymanie polskości ziem zachodnich i północnych od drugiej połowy XIX w. aż do 1939 r.

Organizatorami sesji był Spółdzielczy Instytut Badawczy w Warszawie i Instytut Śląski w Opolu. W sesji uczestniczyli przedstawiciele wielu ośrodków badawczych w Polsce, głównie z Warszawy i ziem zachodnich, zarówno pracownicy naukowcy, jak i działacze spółdzielczy z okresu międzywojennego, przebywający wówczas w Niemczech, współcześni działacze central spółdzielczych oraz działacze gospodarczy i polityczni z województwa opolskiego. Uczestnicy sesji otrzymali na kilka tygodni naprzód specjalnie w tym celu wydrukowane wydawnictwo pt. *Spółdzielczość w walce o polskość ziem zachodnich. Materiały na sesję naukową z okazji 40 rocznicy powstania Związku Spółdzielni Polskich w Niemczech* (Biblioteka Spółdzielczego Instytutu Badawczego, nr 2, Warszawa 1967). Złożyły się na nie referaty: S. Ochocińskiego *Spółdzielczość polska w zaborze pruskim do 1918 r.*; S. Żygi *Polskie banki ludowe na Śląsku w walce o wyzwolenie narodowe w latach 1869—1939*; K. Pietrzaka-Pawłowskiego *Spółdzielczość polska w Rzeszy Niemieckiej w okresie międzywojennym*; T. Kowalaka *Niektóre aspekty polityczne działalności spółdzielczości niemieckiej w Polsce w latach 1918—1939*; Z. Piętka i S. Szewczyka *Udział spółdzielczości w rozwoju gospodarczym Opolszczyzny 1945—1965*. Ponadto Instytut Śląski w Opolu opublikował techniką rotaprintu wydawnictwo: *Spółdzielczość Śląska Opolskiego w Polsce Ludowej. Studia i materiały* (Opole 1967).

Otwarcia sesji dokonał prezes Naczelnej Rady Spółdzielczej Tadeusz Jańczyk. W imieniu gospodarzy powitał zjazd przewodniczący Prezydium WRN w Opolu J. Buziński. Obradom przewodniczył doc. H. Chołaj (dyrektor SIB) i doc. J. Kokot (dyrektor Instytutu Śląskiego w Opolu). Autorzy opublikowanych referatów przedstawili tylko ich główne tezy. Referaty wywołały ożywioną dyskusję, w której zabrało głos 17 dyskutantów.

Z powodu braku czasu kilku dyskutantów złożyło swoje wypowiedzi do protokołu, nie wygłaszając ich na sesji.

Obrady sesji podsumował prof. S. Inglot, wykazując, że dotychczasowe badania stuletnich już prawie dziejów polskiego ruchu spółdzielczego na ziemiach

zachodnich przyniosły poważny dorobek wydawniczy. Dotyczy to zwłaszcza spółdzielczości polskiej na Górnym Śląsku w okresie kapitalizmu. Sesja powinna stać się początkiem dalszych prac badawczych uwzględniających problematykę ruchu spółdzielczego na Śląsku zarówno w okresie kapitalizmu, jak i w ostatnim dwudziestolecu Polski Ludowej. Konieczne jest szersze opracowanie historii Jubilat, tj. b. Związku Spółdzielni Polskich w Niemczech, oraz napisanie pracy o spółdzielczości niemieckiej w województwie śląskim w okresie międzywojennym. Oceniając sesję prof. Ingłot wyraził przekonanie, że jej dorobek powinien być wykorzystany i spopularyzowany.

Wygłoszone na sesji streszczenia opublikowanych referatów oraz głosy wszystkich dyskutantów będą wydane drukiem oddzielnie przez SIB.

W godzinach południowych odbyła się na Rynku w Opolu uroczysta manifestacja zgromadzonej tu w liczbie około 15 tys. ludności. Manifestację otworzył I sekretarz KW PZPR Marian Miśkiewicz, wskazując na znaczenie polskich spółdzielni dla utrzymania polskości na Śląsku w okresie międzywojennym. Wicepremier Zenon Nowak wygłosił do manifestantów obszernie przemówienie, w którym wiele miejsca poświęcił historycznym doświadczeniom ludności Śląska i jej wielowiekowym zmaganiom o wyzwolenie narodowe i społeczne. Stwierdził on m. in.: „Ziemie zachodnie i północne wróciły w granice państwa polskiego dzięki niezachwianemu patriotyzmowi ludu Śląska, Pomorza Zachodniego i Pomorza Wschodniego, dzięki walce całego narodu i zwycięstwu Związku Radzieckiego w drugiej wojnie światowej ... Wiekowe tradycje walki ludu śląskiego i pomorskiego, Warmiaków i Mazurów są na równi z innymi postępowymi i rewolucyjnymi tradycjami narodu tymi głębokimi korzeniami, z których wyrasta potężne drzewo dnia dzisiejszego. Działalność Związku Spółdzielni Polskich w Niemczech jest jedną z pięknych kart tej walki. Dlatego dziś w 40 rocznicę powstania Związku Spółdzielni Polskich w Niemczech słuszną sprawą jest przypomnienie o latach chwalebnej walki o polskość tych ziem”¹.

Następnie przemawiał Tadeusz Jańczyk, zwracając szczególną uwagę na nie-sprzyjające warunki polityczne i gospodarcze, w których działały polskie spółdzielnie w Niemczech w okresie międzywojennym. Z kolei nastąpiło odsłonięcie przez niego na murze ratusza w Opolu tablicy pamiątkowej w związku z obchodzonym jubileuszem. Sędziwi weterani polskiej spółdzielczości w Niemczech przeżyli wielką chwilę w swoim życiu. Patriotyczna manifestacja była wyrazem czci dla tych, którzy w latach brunatnego terroru rozwijali działalność polską na ziemiach zachodnich i północnych, bronili interesów ludności polskiej prześladowanej przez germanizatorów.

Organizacja sesji naukowej, w której wzięło udział około 70 naukowców polskich oraz przedstawiciele wszystkich central spółdzielczych, była doskonała. Spółdzielczemu Instytutowi Badawczemu i Instytutowi Śląskiemu w Opolu należy za to wyrazić uznanie. Urządzono interesującą wystawę dokumentów i książek historycznych związanych tematycznie z sesją, a każdy spośród około 300 uczestników Zjazdu otrzymał piękny pamiątkowy medal.

W drugim dniu uczestnicy sesji zwiedzali Pomnik Czynu Powstańczego na Górze Św. Anny w powiecie strzeleckim, obiekty historyczne Opolszczyzny oraz spółdzielnie.

¹ Z myślą o Polsce ... Sprawozdanie z uroczystości obchodu 40 rocznicy powstania Związku Spółdzielni Polskich w Niemczech, Opole 14 października 1967, s. 57.